

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
кафедра педагогіки та методики початкової освіти**

ЛЮБОВ СКАЛИЧ, НАТАЛІЯ КАЛИТА

ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

Дрогобич, 2019

УДК 373.3.01(075.8)

С 42

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 5 від 18.04. 2019 р.)

Рецензенти:

Ковальчук В.Ю., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри математики, інформатики та методики їх викладання у початковій школі Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка;

Пантюк Т.І., доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Відповідальний за випуск:

Пантюк М.П., доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та методики початкової освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Скалич Л.Й., Калита Н.І.

С 42 **Основи педагогіки початкової освіти :** матеріали для практичних занять і самостійної роботи [для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 «Освіта» спеціальності 013 «Початкова освіта»] / **Любов Скалич, Наталя Калита** – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2019. – 68 с.

Навчальний посібник укладений відповідно до робочої програми навчальної дисципліни «Основи педагогіки початкової освіти», затвердженої науково-методичною радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 9 від 16 жовтня 2018 року). У ньому систематизовано завдання до практичних занять та самостійної роботи студентів. Рекомендується для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 «Освіта» спеціальності 013 «Початкова освіта».

З М І С Т

ВСТУП.....	4
I. ПРАКТИЧНИЙ БЛОК	
Практичне заняття 1. Предмет і завдання педагогіки початкової школи...	5
Практичне заняття 2. Педагогіка у системі педагогічних дисциплін. Зв'язок педагогіки з іншими науками.....	11
Практичне заняття 3. Проблема мети виховання у педагогіці. Об'єктивний характер мети виховання. Особливості розвитку дітей дошкільного віку та учнів початкової школи.....	17
Практичне заняття 4. Система освіти в Україні: законодавчі та нормативні документи про освіту.....	22
Практичне заняття 5. Поняття розвитку особистості. Закони й закономірності розвитку особистості.....	26
Практичне заняття 6. Вікова періодизація у педагогіці.....	31
Практичне заняття 7. Дошкільний вік та його характеристика. Характеристика молодшого шкільного віку.....	36
Практичне заняття 8. Народна педагогіка про виховання дітей у різні вікові періоди.....	41
II. КОНТРОЛЬНИЙ БЛОК	
Тестові завдання для самоконтролю.....	46
Завдання для підсумкового контролю.....	52
Педагогічні ситуації.....	54
Рекомендована література.....	60
Термінологічний словник.....	65

ВСТУП

Рушійною силою розвитку України є формування потужного освітнього потенціалу нації, досягнення найвищої якості підготовки фахівців у всіх галузях. Розв'язання цього завдання вимагає нової стратегії освіти, створення сучасних закладів вищої освіти Європейського рівня і зразка. Така стратегія має забезпечити інтелектуальний і духовно-моральний розвиток особистості студента.

Основним завданням залишається підвищення якості освіти. Потрібно враховувати, що якість залежить не лише від процесу навчання, особливо важливим є процес становлення студента як суб'єкта різноманітних видів і форм розумової діяльності.

У результаті підготовки вчителів початкової школи слід використовувати правові основи в педагогічній діяльності. Маємо на увазі використання викладачами й студентами в освітньому процесі таких нормативних документів, як Державний стандарт початкової освіти, Закон України про освіту та ін..

Суттєві зміни у системі освіти України, зокрема у школі I ступеня, спонукали нас до створення навчального посібника. Запропоновані матеріали для практичних занять і самостійної роботи з дисципліни «Основи педагогіки початкової освіти», які укладені відповідно до чинної навчальної програми, допоможуть успішно засвоїти програмні знання, усвідомити зв'язки між складними науковими явищами та процесами.

У посібнику чітко, ґрунтовно викладені основні наукові поняття. Він складається з практичного і контрольного блоків, містить багато додаткової інформації, яку можна використати у підготовці до практичних занять, укладений термінологічний словник.

Рекомендований насамперед студентам і викладачам закладів вищої освіти і є основною базою для вивчення в майбутньому дисциплін «Дидактика», «Теорія виховання» окремих методик тощо.

І ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Практичне заняття 1

ТЕМА. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

***Мета:** розкрити сутність поняття «педагогіка»; проаналізувати основні категорії педагогіки; ознайомити студентів із джерелами педагогіки початкової школи.*

***Наукові поняття:** педагогіка, освіта, навчання, виховання, розвиток.*

I. Питання для теоретичного відтворення знань

1. Предмет педагогіки початкової школи.
2. Виникнення педагогіки як науки, її становлення та розвиток.
3. Основні категорії педагогіки.
4. Джерела педагогіки початкової школи.

II. Завдання для самостійної роботи

1. Випишіть з творчої спадщини вітчизняних педагогів твердження про значення педагогічної науки у розв'язанні виховних завдань початкової школи, занотуйте їхні міркування.

2. Випишіть декілька думок із творів К. Ушинського, В. Сухомлинського про становлення та розвиток педагогіки як науки.

III. Методичні вказівки для студентів до підготовки до практичного заняття

Готуючись до практичного заняття, студенти повинні знати основні наукові поняття (педагогіка, навчання, виховання, розвиток, освіта), вміти давати вичерпні відповіді на теоретичні питання, а також застосовувати ці завдання на практиці під час виконання завдань для самостійної роботи.

Теоретичні відомості

Предмет педагогіки – виховна діяльність, що здійснюється в закладах освіти особами, уповноваженими на це суспільством.

Як вважає С.П. Максим'юк, предмет педагогіки включає:
а) дослідження закономірностей педагогічних явищ і процесів;
б) теоретичне обґрунтування змісту, принципів, форм і методів навчання та виховання; в) вивчення передового педагогічного досвіду і розвиток на цій основі сучасної педагогіки; г) розробку педагогічної техніки [31].

Педагогіка – сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання і розвитку особистості [8, 30, 32, 35, 37, 38 та ін.].

Термін походить від грецьких слів («pais», «paídos» – дитя і «ago» – веду, виховую, тобто «дітоводіння», «дітоводство»). Аналізуючи праці М.М. Фіцули, Н.В. Якси, слід зазначити, що у Давньому Вавилоні, Єгипті, Сирії «пайдагогос» найчастіше були жерці, а в Давній Греції – найрозумніші, найталановитіші вільнонаймані громадяни: педономи, педотриби, дидаסקали, педагоги. У Давньому Римі цю роботу доручали державним чиновникам, які добре оволоділи науками, багато мандрували, знали мови, культуру і звичаї різних народів [61].

Як зазначив М.М. Фіцула, у Давньоруській державі педагогів називали «майстрами». Упродовж багатьох століть тут не існувало спеціальних навчальних закладів для підготовки вчителів. Ними були і дяки з піддячими, і священнослужителі, і мандрівні дидаסקали – «школярі-книжники» [57].

Термін «народна педагогіка» уперше вжив О. Духнович у підручнику «Народна педагогія в пользу училищ и учителей сельских» [55].

Значний внесок у розвиток тогочасної педагогіки, як зазначає М. Фіцула, зробили відомі діячі церкви, філософи: **Тертулліан Квінт Септимій Флоренс** (160 – 222 рр.) – християнський теолог і письменник; **Августин Блаженний Аврелій** (354 – 430 рр.) – християнський теолог і церковний діяч; **Аквінат (Фома Аквінський)**

(1225 – 1274 рр.) – філософ і теолог, учення якого стало основою томізму й неотомізму [57].

Нові гуманістичні ідеї в галузі виховання заявили про себе у багатьох країнах Європи в епоху Відродження. Їх пропагували видатні філософи, письменники, педагоги, зокрема **Вітторіно да Фельтре** (1378 – 1446 рр.) в Італії, **Л. Вівес** (1492 – 1540 рр.) в Іспанії, **Ф. Рабле** (1494 – 1553 рр.) у Франції, **Еразм Роттердамський** (1469 – 1536 рр.) у Голландії. Гуманісти проголосили людську особистість найвищою цінністю, стверджували, що її різнобічного розвитку можна досягнути шляхом виховання [24].

Вагомий внесок у розвиток педагогіки як самостійної науки зробив видатний чеський педагог **Я.А. Коменський** (1592 – 1670 рр.). Основна його праця – «Велика дидактика» [там же].

Поділяємо думку **М. Фіцули** про те, що непримиренну боротьбу зі схоластикою, вербалізмом у педагогіці провели французькі матеріалісти й просвітники XVIII ст. – **Д. Дідро** (1713 – 1784 рр.), **К.А. Гельвецій** (1715 – 1771 рр.), **П.А. Гольбах** (1723 – 1789 рр.), **Ж.-Ж. Руссо** (1712 – 1776) в книзі «Еміль, або про виховання» описав цікаву концепцію навчання і виховання дітей. Його рекомендації: «учня в процесі навчання завжди треба сприймати як дослідника, який сам ніби відриває наукові істини»; треба вчити всіх не одного і того самого, а того, що цікаве саме конкретній людині, що відповідає її нахилам і т.д., відповідає сьогоднішнім проблемам, які розв'язує початкова школа [57].

У педагогіку початкової освіти значний внесок зробив **Генріх Песталоцці** (1746 – 1827). У книзі «Лингард і Гертруда» він запропонував учителям прогресивну теорію навчання і виховання учнів [24].

Також слід згадати німецького педагога **Й.Ф. Гербарта** (1776 – 1841 рр.), який у «Нарисі лекцій з педагогіки» обґрунтовує головну ідею виховання й навчання: видозміни, наявні в дитячій душі уявлення можуть впливати на поведінку дитини, розвивати її багатосторонні інтереси, впливати на становлення її внутрішньої

свободи, сприяти формуванню досконалості, прихильності, справедливості.

Проти авторитарного виховання виступав **Ф.В.А. Дістервег** (1790 – 1866 рр.), який обстоював різнобічний гармонійний розвиток людини, вивчав внутрішні суперечності педагогічних явищ, сформулював принципи відповідності виховання природі та культурі народу, самодіяльності у вихованні й навчанні [24].

Ідеї великого українського філософа, письменника і педагога **Г. Сковороди** (1722 – 1790 рр.) збагатили національну педагогіку. Його педагогічні погляди ґрунтувалися на визначальних рисах прогресивної педагогіки: гуманізмі, демократизмі, високій моральності, любові до батьківщини й народу.

Особливу роль у розвитку педагогічної теорії відіграв видатний вітчизняний педагог **К. Ушинський** (1823 – 1871 рр.). Він одним із перших виступив проти ставлення до педагогічної науки як до служниці чиновницької бюрократії. К.Д. Ушинський створив цілісну дидактичну систему, визначив шляхи і засоби розвивального навчання, збагатив принципи навчання [47].

Вагомий внесок у розвиток педагогічної думки й розв'язання практичних завдань виховання зробив видатний український педагог **А. Макаренко** (1888 – 1939 рр.). Його педагогічна система – це складна сукупність ідей і практичних рішень, основними з яких є єдність виховання як суспільного явища; єдність виховання і життя; колектив як метод виховання; розвиток самодіяльності дітей; різнобічний розвиток особистості [27].

Видатний український педагог **В. Сухомлинський** (1918 – 1970 рр.) досліджував проблеми теорії та методики виховання дітей у школі й сім'ї, різнобічного розвитку особистості учня, педагогічної майстерності. Його перу належать наукові й публіцистичні праці, в яких він ділиться власним досвідом, педагогічними роздумами [51].

Цінним для теорії та практики навчання в сучасній школі є підручник для педагогів **Г. Ващенко** (1878 – 1967 рр.) «Загальні методи навчання». У ньому детально проаналізовано філософсько-психологічні засади навчально-пізнавальної діяльності учнів,

принципи і методи навчання, шляхи активізації учнів у процесі застосування різних методів [46].

Найважливішими категоріями педагогіки є: виховання, навчання, освіта, педагогічний процес, розвиток, формування особистості.

Виховання – цілеспрямований та організований процес формування особистості.

Навчанням називають цілеспрямовану взаємодію вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння й навички, відбувається розвиток особистості.

У педагогіці поняття «виховання» вживають у широкому соціальному, в широкому педагогічному, у вузькому педагогічному, в гранично вузькому педагогічному значеннях.

Освіта – процес і результат засвоєння учнями систематизованих знань, умінь і навичок, формування на їхній основі наукового світогляду, моральних та інших якостей особистості, розвиток її творчих сил і здібностей.

Педагогічний процес – спеціально організована, динамічна взаємодія педагога і дітей, спрямована на забезпечення навчання, виховання, розвитку. Зміст **педагогічного процесу** визначається концептуальними засадами освітньо-виховної системи.

Формування особистості передбачає становлення людини як соціальної істоти внаслідок впливу середовища і виховання на внутрішні сили розвитку.

Поняття «розвиток особистості» та «формування особистості» дуже близькі, їх нерідко вживають як синоніми. Виділяють три види розвитку й формування особистості: стихійний, цілеспрямований, саморозвиток і самоформування.

Розвиток особистості залежить від спадковості, середовища та виховання.

Джерелами розвитку педагогіки є педагогічна спадщина минулого, сучасні педагогічні дослідження (збагачують педагогічну думку новими ідеями: В. Онищук – типи і структура уроку, А. Алексюк – методи навчання, М. Ярмаченко – історія педагогіки,

О. Савченко – початкова школа), передовий педагогічний досвід (досвід роботи кращих педагогів, що дає змогу з'ясувати закономірності, закони, що живлять нові теорії, концепції, прогнози).

Рекомендована література

1. Вишневський О. та ін. Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій : підруч. [для студентів] / О.І. Вишневський. – Дрогобич : Відродження : Коло, 2001. – 424 с.

2. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підруч. / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2007. – 447 с.

3. Луцик Д.В. Педагогіка. Загальні основи педагогіки національної школи України / Д.В. Луцик. – Дрогобич : Відродження, 2001. – 100 с.

4. Мазоха Д.С. Педагогіка : навч. посіб. [для студентів вузів] / Д.С. Мазоха, Н.І. Опанасенко. – К. : «Центр навчальної літератури», 2005. – 232 с.

5. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. / С.П. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – С. 667 с.

6. Мартиненко С.М. Загальна педагогіка : навч. посіб. / С.М. Мартиненко. – К. : МАУП, 2002. – 176 с.

7. Педагогіка в запитаннях і відповідях : навч. посіб. / Л.В. Кондрашова та ін. – К. : Знання, 2006. – 252 с.

Практичне заняття 2

ТЕМА. ПЕДАГОГІКА У СИСТЕМІ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН. ЗВ'ЯЗОК ПЕДАГОГІКИ З ІНШИМИ НАУКАМИ

Мета: проаналізувати систему педагогічних дисциплін; розкрити зв'язок педагогіки з іншими науками.

Наукові поняття: історія педагогіки, дидактика, теорія виховання, школознавство, корекційна педагогіка, галузева педагогіка.

I. Питання для теоретичного відтворення знань

1. Стадії розвитку педагогіки.
2. Педагогіка початкової школи у системі педагогічних наук.
3. Складові корекційної педагогіки.
4. Зв'язок педагогіки з іншими науками.

II. Завдання для самостійної роботи

1. Випишіть і поясніть прислів'я, що стосуються проблем виховання.
2. Проаналізуйте українські звичаї або обряди (на вибір) щодо їхньої педагогічної доцільності.

III. Методичні вказівки для студентів до підготовки до практичного заняття

Під час підготовки до практичного заняття студенти повинні знати основні наукові поняття (історія педагогіки, дидактика, теорія виховання, школознавство, корекційна педагогіка, галузева педагогіка), вміти давати вичерпні відповіді на теоретичні питання, а також застосовувати ці завдання на практиці під час виконання завдань для самостійної роботи.

Теоретичні відомості

Стадії розвитку педагогіки можна розглядати в такому порядку: народна педагогіка – духовна педагогіка – світська педагогіка.

Народна педагогіка – галузь педагогічних знань і досвіду народу, що проявляється у домінуючих серед нього поглядах на мету, завдання, засоби та методи виховання та навчання. **Родинна педагогіка** – як складова народної – у ній зосереджені знання і досвід щодо створення і збереження сім'ї, у сімейних традицій (трудових, моральних, мистецьких). Це сприяє формуванню у дітей найглибших почуттів: любові до матері і батька, бабусі і дідуся, поваги до пам'яті померлих і т.п.

Педагогічна деонтологія – народне вчення про виховні обов'язки батьків перед своїми дітьми, учителів – перед учнями, вихователів – перед вихованцями, вироблені народом етичні норми, необхідні для виконання покладених на них педагогічних функцій.

Педагогіка народного календаря репрезентує виховання дітей та молоді послідовним циклом залучення їх до сезонних робіт, звичаїв, свят і обрядів українського народу. **Вершиною народної педагогіки є козацька педагогіка**, що втілила в собі національну психологію, характер, правосвідомість, мораль та інші компоненти національної свідомості, духовності народу.

Духовна педагогіка – галузь педагогічних знань і досвіду з виховання і навчання людської особистості засобами релігії. Найбільшого розвитку досягла в епоху Середньовіччя. Виховання мало яскраво виражений теологічний характер.

Світська педагогіка пройшла тривалий шлях становлення. Довгий час вона була складовою філософії.

Система педагогічних наук – це зв'язки та відношення, що склалися у процесі історичного розвитку різних галузей педагогічних знань.

Педагогіка є системою сформованих у процесі її історичного розвитку різних галузей педагогічних наук. Ця система весь час збагачується, розвивається, поповнюється новими науками. До системи педагогічних наук належать:

- а) *загальна педагогіка*, яка вивчає головні теоретичні й практичні питання виховання, навчання і освіти, загальні проблеми освітнього процесу;

- б) *вікова педагогіка* (дошкільна, шкільна педагогіка, педагогіка дорослих), що досліджує закони і закономірності виховання, навчання й освіти, організаційні форми і методи освітнього процесу щодо різних вікових груп;

- в) *корекційна педагогіка*, яка досліджує виховання, навчання та освіти дітей з різними вадами. Її утворюють: сурдопедагогіка (грец. *surdus* – глухий) – наука про навчання і виховання дітей з вадами слуху; тифлопедагогіка (грец. *tuphlos* – сліпий) – наука про навчання і виховання сліпих і слабозорих; олігофренопедагогіка (грец. *olygos* – малий і *phren* – розум) – наука про навчання і виховання розумово відсталих і дітей із затримками розумового розвитку; логопедія (грец. *logos* – слово і *paideia* – виховання, навчання) – наука про навчання і виховання дітей з порушеннями мовлення; виправно-трудова педагогіка (перевиховання неповнолітніх і дорослих злочинців)

До галузей педагогіки належать військова, спортивна, вищої школи, профтехосвіти, кожна з яких розкриває закономірності освітнього процесу у певних сферах життєдіяльності людини [3, 6, 8, 14 та ін.].

До системи педагогічних наук належить також історія педагогіки і школи – наука, що вивчає розвиток педагогічних ідей і практику освіти в різні історичні епохи.

Окремою групою педагогічних наук є часткові (або предметні) методики, які зосереджуються на дослідженні закономірностей викладання і вивчення конкретних навчальних дисциплін у закладах освіти всіх типів.

Корекційна педагогіка вивчає і розробляє питання виховання, навчання та освіти дітей з різними вадами:

- *сурдопедагогіка* – вивчає особливості навчання і виховання глухих і глухонімих дітей;

- *тифлопедагогіка* – вивчає особливості навчання і виховання сліпих дітей;

- *олігофренопедагогіка* – вивчає особливості навчання і виховання розумово відсталих дітей із затримками розумового розвитку;

- *логопедія* – особливості навчання і виховання дітей з порушенням мовлення.

У довідковій і спеціальній дефектологічній (корекційно-педагогічній) літературі (Т.А. Власова, В.А. Лапшин, М.С. Певзнер, Б.П. Пузанов, С.Г. Шевченко і ін.) досить глибоко й обґрунтовано розроблений понятійний апарат курсу, подана характеристика провідних категорій корекційної педагогіки та похідних від них понять.

Корекція (лат. *correctio* – виправлення) визначається як система спеціальних і загальнопедагогічних заходів, направлених на ослаблення або подолання недоліків психофізичного розвитку і відхилень в поведінці у дітей і підлітків. Корекція може виступати як самостійне педагогічне явище, як специфічні дії, направлені на часткове виправлення недоліку або подолання дефекту (корекція мови, вимови окремих звуків, виправлення недоліків зору), водночас корекція може бути складовою освітнього процесу і виступати як цілісне педагогічне явище, направлене на зміну особистості, що формується [14].

У рамках єдиного педагогічного процесу корекція виступає як сукупність корекційно-виховної і корекційно-розвивальної діяльності.

Корекційно-виховна діяльність охоплює всю сукупність заходів педагогічної дії на дитину з недоліками в розвитку і відхиленнями в поведінці. Вона орієнтована на зміну пізнавальних можливостей дитини, її емоційно-вольової сфери, на поліпшення індивідуальних якостей (відповідальності, дисциплінованості, зібраності, організованості), на розвиток її інтересів і схильностей, трудових, художньо-естетичних і інших здібностей.

Корекційно-розвивальне навчання – це система заходів диференційованої освіти, що дає змогу розв'язувати завдання своєчасної допомоги дітям, які зазнають труднощі в навчанні і

шкільній адаптації. Основне завдання такої роботи – систематизація знань, направлених на: підвищення загального рівня розвитку дитини, заповнення «пропусків» попереднього розвитку і навчання, розвиток недостатньо сформованих умінь і навиків, корекцію відхилень в пізнавальній сфері дитини, підготовку до адекватного сприйняття навчального матеріалу.

Педагогіка початкової освіти як наука тісно пов'язана з іншими науками про людину і, передовсім, з *філософією*.

Філософія – фундамент, методологічна основа педагогічної науки. Вона визначає цілі виховання, розуміння сутності людини, законів розвитку природи і суспільства.

Основними філософськими напрямками сьогодні є: прагматизм, неопрагматизм, неопозитивізм, сциєнтизм, екзистенціалізм, неотомізм, біхевіоризм, діалектичний і історичний матеріалізм.

Тісно і безпосередньо пов'язана педагогіка з *анатомією і фізіологією*. Вони складають основу для розуміння біологічної сутності людини – розвитку його вищої нервової діяльності і типологічних особливостей нервової системи, першої та другої сигнальних систем, розвитку і функціонування органів чуття, опорно-рухового апарату, серцево-судинної і дихальної систем.

Особливе значення для педагогіки має *психологія*, яка вивчає закономірності розвитку психіки, новоутворення віку, сенситивні періоди розвитку тих чи тих психічних функцій і т.д. Крім того, теорія навчання будується на основі теорії пізнання, на психологічних теоріях навчання і розумового розвитку; теорія виховання – на основі теорій особистості.

Розширюються зв'язки педагогіки початкової освіти з історією і літературою, географією та антропологією, медициною та екологією, економікою і соціологією.

Рекомендована література

1. Давидюк М.О. Корекційна педагогіка : хрестоматія. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2011. – 205 с.

2. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко / за ред. О.О. Любара. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. – 450 с.

3. Мазоха Д.С. Педагогіка : навч. посіб. [для студентів вузів] / Д.С. Мазоха, Н.І. Опанасенко. – К. : «Центр навчальної літератури», 2005. – 232 с.

4. Мартиненко С.М. Загальна педагогіка : навч. посіб. / С.М. Мартиненко. – К. : – МАУП, 2002. – 176 с.

5. Холковська І.Л. Корекційна педагогіка. / І.Л. Холковська. – Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2007. – 328 с

Практичне заняття 3

ТЕМА. ПРОБЛЕМА МЕТИ ВИХОВАННЯ У ПЕДАГОГІЦІ. ОБ'ЄКТИВНИЙ ХАРАКТЕР МЕТИ ВИХОВАННЯ. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Мета: розкрити проблему мети виховання в педагогіці; показати її об'єктивний характер.

Наукові поняття: виховання, мета виховання, різнобічний розвиток, національне виховання.

I. Питання для теоретичного відтворення знань

1. Об'єктивний характер мети виховання.
2. Народна педагогіка про мету виховання.
3. Особливості розвитку дітей дошкільного віку та учнів початкової школи.

II. Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте Закон України «Про освіту», выпишіть завдання виховання.
2. Ознайомтесь із Законом України «Про загальну середню освіту», выпишіть основні завдання загальноосвітніх закладів щодо забезпечення виховання школярів.
3. Проаналізуйте, як ваша сім'я і школа, яку ви закінчили, сприяли вашому різнобічному розвитку.

III. Методичні вказівки для студентів до підготовки до практичного заняття

Під час підготовки до практичного заняття студенти повинні знати основні наукові поняття (виховання, мета виховання, різнобічний розвиток, національне виховання), вміти давати вичерпні відповіді на теоретичні питання, а також застосовувати ці завдання на практиці під час виконання завдань для самостійної роботи.

Теоретичні відомості

Мета виховання має об'єктивний характер і виражає ідеал людини в узагальненій формі. Вона об'єктивно відображає вимоги конкретного суспільства, що визначаються рівнем розвитку продуктивних сил і виробничих відносин. Зі зміною продуктивних сил і виробничих відносин змінюється й мета виховання. Наголошуючи на важливості визначення мети і завдань виховання, К. Ушинський писав: «Що сказали б ви про архітектора, який, закладаючи нову будівлю, не зумів би відповісти вам на запитання, що він хоче будувати? Те саме можна сказати й про вихователя, який не зуміє чітко й точно визначити вам мету своєї виховної діяльності... Ось чому, ввіряючи вихованню чисті й вразливі душі дітей, ввіряючи для того, щоб воно провело в них перші, а тому й найглибші риси, ми маємо цілковите право спитати вихователя, якої мети він добиватиметься у своїй діяльності, і вимагатимемо на це питання ясної й категоричної відповіді» [29].

Загальною метою виховання є різнобічний і гармонійний розвиток дитини. Такий ідеал цивілізованого суспільства діє протягом сторіч, починаючи з афінської системи виховання, де й народилося розуміння гармонійності людини (калокагатія – ідеал фізичної і моральної досконалості). В епоху Відродження філософом Рене Декартом до терміна було додано ідею різнобічного розвитку. Так склалася концепція ідеалу розвиненої людини.

Народна педагогіка має великий вплив на мету виховання. **Вплив середовища:** «Із ким поведешся, від того й наберешся»; «Із розумним будеш розумним, із дурнем і сам станеш таким»; «Як зайдеш між реп'яхи, то й реп'яхів наберешся»; «Як у сім'ї гарне життя, то й виросте дитя до пуття».

Роль спадковості: «Яке коріння, таке й насіння»; «Яке зіллячко, таке й сім'ячко»; «Від лося – лосенята, від свині – поросятка»; «Яка гребля – такий млин, який батько – такий син».

Роль виховання: «Як бавитимеш дитя, так воно й виросте»; «Бурчання наскучить, приклад научить».

Вікові особливості: «Звички трирічного зберігаються до 80 років»; «Від п'ятирічного до дорослої людини – один крок, а від новонародженого до п'ятирічного – велика відстань».

Відображення вікових періодів до п'яти років: народженятко, сидунчик, ходунчик, брехунець, бігунець, товкунець.

Питання розвитку, навчання і виховання дошкільників та учнів початкових класів було висвітлено у творах таких діячів педагогічної думки, як Б. Грінченко, О. Духнович, М. Корф, Х. Алчевська, С. Русова, Т. Лубенець, М. Стельмахович, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський.

Великий внесок у теорію і практику навчання та виховання дітей початкових класів зробив **К.Д. Ушинський** (1824 – 1870). Його педагогічні ідеї висвітлені в працях «Рідне слово», «Дитячий світ», «Проблема розвитку народної освіти», «Теоретичні проблеми виховання і освіти», «Людина як предмет виховання», «Спроба педагогічної антропології» та ін. [29].

У «Рідному слові» й «Дитячому світі» К. Ушинський із великою майстерністю висвітлив головні принципи навчання; матеріал у цих книгах підібрано й розміщено так, щоб спонукати учнів самостійно працювати. Педагог звертав увагу на необхідність навчання дітей рідною мовою, враховуючи при цьому спадковість національного характеру [там само].

Послідовником і захисником педагогічних ідей К.Д. Ушинського був **М.О. Корф** (1834 – 1883). Він видавав щорічні «Звіти Олександрівської повітової училищної ради», в яких відстоював загальну початкову освіту для всіх дітей, велику увагу приділяв дидактиці початкової освіти [24].

Колосальну педагогічну спадщину для учителів та учнів залишив **Б. Грінченко** (1863 – 1910). Працюючи чимало часу в початковій школі, педагог добре знав психологію дітей, їхні запити й уподобання. Вважав за свій обов'язок писати для українських дітей підручники і книжки рідною мовою. Для учнів початкових класів написав підручники «Українська граматка», «До науки читання і писання», «Рідне слово», «Буквар» [27]. Його підручники за змістом

були національними (містили відомості з історії України, твори видатних українських письменників, фольклорний матеріал). Щодо дидактичного спрямування, то питання до учнів, робота на матеріалі малюнків, за різними жанрами творів були спрямовані на розвиток в учнів логічного мислення, сприяли формуванню моральних уявлень і переконань.

Тільки в незалежній Україні увиразнилася постать невідомої нам раніше **Софії Русової** (1856 – 1940), непересічної вітчизняної вченої, педагога і громадського діяча [55]. Свої педагогічні погляди висловлювала у статтях на сторінках журналу «Світло», у працях «Нова школа» в Бельгії», видала «Український буквар», «Початкову географію», для вчителів – «Методику початкової географії», «Про колективне і групове навчання».

С. Русова правильно твердила, що народ, який не має своєї школи, не дбає про неї, приречений на економічні злидні і культурну смерть; також розробила концепції національної системи дошкільного виховання та школи. Особливо наголошувала, що освіта і виховання мають будуватися на підставі положень психології та педагогіки про закономірності та умови розвитку сучасної дитини, про найбільш доцільні для певного віку методи навчання; її методи не втратили значення і сьогодні.

Проблемам навчання і виховання дітей дошкільного віку та учнів початкової школи присвятив 36 монографій, 600 статей, 1200 художніх творів **В.О. Сухомлинський (1918 – 1970)**, а він був не тільки видатним теоретиком у галузі педагогіки, а й неперевершеним педагогом. Щоб краще зрозуміти психологію, потреби, запити, уподобання, особливості учнів початкових класів, працював класоводом [51]. Чимало його праць присвячено дошкільному вихованню, навчанню дітей у початкових класах. Серед них: «Духовний світ школяра», «Серце віддаю дітям», «Павлиська середня школа», «Батьківська педагогіка» тощо [5, 52, 53].

У змістовній праці «Духовний світ школяра» в частині про молодший шкільний вік Василь Олександрович показує роль сприймання в духовному розвитку дітей молодшого шкільного віку, осо-

близості взаємозв'язку мислення і почуттів, естетичні почуття, прагнення учнів початкових класів тощо. Педагог вважав, що початкова школа має навчити дітей учитися.

Рекомендована література

1. Стельмахович М.Г. Народна дидактика / М. Стельмахович. – К. : Знання, 1985. – 48 с.
2. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення / Б.М. Ступарик // Шкільна бібліотека. – 2003. – № 9. – С. 52 – 78.
3. Сухомлинський В. Школа сердечності / В. Сухомлинський // Сільська школа України. – 2003. – № 22 – 23. – С.1 – 5.
4. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія / В.М. Галузинський, М.Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – С. 157 – 162.

Практичне заняття 4

ТЕМА. СИСТЕМА ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ ПРО ОСВІТУ

Мета: показати становлення системи освіти в історичному аспекті; схарактеризувати рівні освіти в Україні; проаналізувати законодавчі та нормативні документи про освіту.

Наукові поняття: освіта, система освіти, дошкільна освіта, загальна середня освіта, вища освіта.

I. Питання для теоретичного відтворення знань

1. Основні принципи системи освіти в Україні.
2. Вітчизняні педагоги про систему освіти в Україні.
3. Рівні освіти в Україні.
4. Законодавчі та нормативні документи про освіту.

II. Завдання для самостійної роботи

1. Опрацюйте Закон України «Про освіту» і выпишіть принципи освіти, завдання освітніх закладів. Проаналізуйте, якою мірою та якими шляхами у нашій державі реалізуються вимоги принципів освіти.

2. Користуючись довідниками, статистичними даними, розповідями батьків і старших членів родини, підготуйте історичну довідку «Особливості розвитку освіти в моєму селі (місті) у ХХ – на початку ХХІ століття».

3. Із Закону України «Про освіту» выпишіть основні завдання загальноосвітніх та позашкільних закладів.

III. Методичні вказівки для студентів до підготовки до практичного заняття

Під час підготовки до практичного заняття студенти повинні знати основні наукові поняття (освіта, система освіти, дошкільна освіта, загальна середня освіта, вища освіта), вміти давати вичерпні

відповіді на теоретичні питання, а також застосовувати ці завдання на практиці під час виконання завдань для самостійної роботи.

Теоретичні відомості

Принципи освіти (від гр. *principiut* – начало, основа) – це вихідні положення, на яких ґрунтується діяльність усієї системи освіти в Україні і її підрозділів зокрема.

Основними принципами освіти в Україні є:

- рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту, різнобічного розвитку;
- доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою;
- гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями;
- незалежність освіти від політичних партій, суспільних і релігійних організацій;
- науковий, світський характер освіти;
- інтеграція з наукою і виробництвом;
- взаємозв'язок з освітою інших країн;
- гнучкість і прогностичність системи освіти;
- єдність і наступність системи освіти;
- безперервність і різноманітність освіти;
- поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті.

Закон України «Про освіту» визначає такі рівні освіти:

- дошкільна освіта, яка відповідає нульовому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- початкова освіта, яка відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- базова середня освіта, яка відповідає другому рівню Національної рамки кваліфікацій;

- профільна середня освіта, яка відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає другому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає четвертому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- фахова передвища освіта, яка відповідає п'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти, який відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, який відповідає сьомому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- другий (магістерський) рівень вищої освіти, який відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти, який відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- науковий рівень вищої освіти, який відповідає десятому рівню Національної рамки кваліфікацій [18, 19].

Основними законодавчими та нормативними документи про освіту є:

- Закон України «Про освіту».
- Національна доктрина розвитку освіти.
- Національна стратегія розвитку освіти.
- Державний стандарт початкової освіти.

Рекомендована література

1. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія / В.М. Галузинський, М.Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – С. 157 – 162.
2. Державний стандарт початкової освіти // <http://dano.dp.ua/attachments/article/303> від 21 лютого 2018 року
3. Закон України «Про освіту» // osvita.ua від 05.09.2017
4. Концепція середньої загальноосвітньої школи України (12-річна школа) // Початкова школа. – 2002. – № 2 – С. 3 – 5.
5. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н. Мойсеюк. – 2-е вид. – 1999. – 350 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті: затв. указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Освіта. – 2002. – 24 квітня – 1 травня.
7. Положення про загальноосвітній навчальний заклад // Книга вчителя початкової школи: Довідково-методичне видання / упоряд. Г.Ф. Древаль, А.М. Заїка. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 432 с. – С. 386 – 403.
8. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1 – 4 класи. – К. : Початкова школа, 2006. – 432 с.
9. Савченко О.Я. Реформування змісту початкової освіти / О. Савченко // Початкова школа. – 1999. – № 1. – С. 2.

Практичне заняття 5

ТЕМА. ПОНЯТТЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ. ЗАКОНИ Й ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Мета: розкрити процес розвитку і формування особистості; проаналізувати чинники розвитку особистості; показати значення народної педагогіки у розвитку особистості.

Наукові поняття: особистість, розвиток, акселерація, спадковість, середовище, виховання.

I. Питання для теоретичного відтворення знань

1. Поняття про особистість як предмет досліджень педагогіки.
2. Рушійні сили і закономірності розвитку особистості.
3. Поняття про розвиток та формування особистості.
4. Фактори розвитку і формування особистості.

II. Завдання для самостійної роботи

1. Наведіть приклади впливу соціального середовища на розвиток особистості дитини.
2. Проаналізуйте процес саморозвитку особистості і схарактеризуйте прояви соціального успадкування.

III. Методичні вказівки для студентів до підготовки до практичного заняття

Під час підготовки до практичного заняття студенти повинні знати основні наукові поняття (особистість, розвиток, акселерація, спадковість, середовище, виховання), вміти давати вичерпні відповіді на теоретичні питання, а також застосовувати ці завдання на практиці під час виконання завдань для самостійної роботи.

Теоретичні відомості

Людина народжується як індивід, як суб'єкт суспільства, з притаманними їй природними задатками, формується як

особистість у системі суспільних відносин завдяки цілеспрямованому вихованню.

Особистість – людина, соціальний індивід, що поєднує риси загальнолюдського, суспільно значущого й індивідуально-неповторного.

Індивідуальність – це цілісна характеристика окремої людини, оригінальність та самобутність її психічного складу. Не кожен індивід є індивідуальністю. Для цього треба стати особистістю.

Розвиток особистості містить процес становлення й формування її особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких провідну роль відіграють цілеспрямоване виховання й навчання.

Поняття «розвиток людини» і «формування особистості» дуже близькі, їх нерідко вживають як синоніми. А насправді поняття «особистість», на відміну від поняття «людина», означає соціальну характеристику людини, тобто її якості, які формуються під впливом спілкування і стосунків з іншими людьми, суспільством загалом. Проте розвиток людини і формування її особистості є цілісним процесом. У ньому велика роль належить активності людини, яка може значною мірою сприяти формуванню власної особистості, якщо перед нею будуть поставлені вихователем відповідні цілі і вона буде домагатися їх виконання, розвиваючи необхідні якості. Залежно від рушійних сил виокремлюють такі види розвитку і формування особистості: стихійний, цілеспрямований, саморозвиток і самоформування.

Основними ознаками особистості, на думку К.В. Аймедова, є:

Розвиток особистості залежить від спадковості, середовища та виховання. Низка педагогів – К.В. Аймедов, В.В. Бабієнко, В.А. Бабієнко, В.В. Сторож – визначають, що джерелом і внутрішнім змістом розвитку особистості є такі внутрішні і зовнішні суперечності:

- процеси збудження і гальмування;
- в емоційній сфері – задоволення і незадоволення, радість і горе;
- між спадковими даними і потребами виховання (дитина-інвалід завдяки вихованню досягає певного рівня розвитку);
- між рівнем розвитку особистості й ідеалом: оскільки ідеал завжди досконаліший за конкретного вихованця, він спонукає до самовдосконалення особистості;

- між потребами особистості та моральним обов'язком: щоб потреба не вийшла за межі суспільних норм, вона «стримується» моральним обов'язком людини, сприяючи формуванню здорових матеріальних і духовних потреб особистості;

- між прагненням особистості та її можливостями: коли особистість прагне досягти певних результатів у навчанні, а рівень її пізнавальних можливостей ще не достатній, для подолання суперечності їй потрібно посилено працювати над собою.

На розвиток і формування особистості впливають природні і соціальні фактори.

Фактор – це умова або чинник, що спричиняє ті чи ті явища.

Спадковість – сукупність певних задатків, які отримуються від обох батьків і здатні передаватися від покоління до покоління.

До природних (біологічних) факторів належить спадковість, яка проявляється в тому, що людині передаються основні біологічні ознаки людини (здатність розмовляти, працювати рукою). За допомогою спадковості людині передаються від батьків анатомо-фізіологічна будова, характер обміну речовин, ряд рефлексів, тип вищої нервової діяльності.

За допомогою спадковості людині передаються визначені задатки здібностей. До них належать, насамперед, особливості будови головного мозку, органів відчуття і руху, властивості нервової системи, якими організм наділений від народження.

Соціальними (зовнішніми) факторами є середовище та виховання: усе, що оточує людину, від народження до кінця життя. У вихованні особистості важлива роль сім'ї, яка створює умови побуту, формує перші соціальні та моральні уявлення дитини. Навіть коли малюк починає відвідувати дитячий садок чи школу, де його соціальні контакти стають інтенсивнішими, вплив сім'ї залишається значним. Розвиток – це не просто кількісні зміни успадкованих і закладених від народження ознак. Передусім він засвідчує якісні зміни в організмі та психіці під впливом навколишнього середовища. У процесі розвитку спадково обумовлена організація людини реалізується лише у відповідному природному і соціальному

середовищі під впливом різноманітних біологічних, соціальних і виховних чинників, найсуттєвішими серед яких є виховання і навчання, що спрямовують вплив біологічних і соціальних чинників розвитку.

К.Д. Ушинський стверджував, що особистістю людина стає не тільки під впливом спадковості, середовища і виховання, але і в результаті власної діяльності, що забезпечує формування та вдосконалення особистісних якостей. Людина – не тільки продукт спадковості й обставин, в яких проходить її життя, а й активний учасник змін. Змінюючи їх, людина змінює і саму себе [47].

Рекомендована література

1. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник [для студентів вищих педагогічних закладів]. Видання друге, доопрацьоване і доповнене / О. Вишневецький. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.

2. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко / за ред. О.О.Любара. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. – 450 с.

3. Педагогіка / за ред. М.Д. Ярмаченка. – К. : Вища школа, 1986. – 544 с.

4. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.

Практичне заняття 6

ТЕМА. ВІКОВА ПЕРІОДИЗАЦІЯ У ПЕДАГОГІЦІ

Мета: розкрити проблеми вікової періодизації у педагогіці; схарактеризувати різні підходи до проблем вікової періодизації.

Наукові поняття: вікова періодизація, темперамент, характер, здібності, інтерес, потреба, схильність, акселерація.

I. Питання для теоретичного відтворення знань

1. Проблема вікової періодизації у педагогіці.
2. Вітчизняні та зарубіжні педагоги про розвиток дітей у різні вікові періоди.
3. Сучасні теорії виникнення явища акселерації.

II. Завдання для самостійної роботи

1. Наведіть 2 – 3 приклади впливу соціального середовища на розвиток особистості дитини.
2. Користуючись науковими доробками видатних педагогів, схарактеризуйте різні підходи до проблем вікової періодизації в педагогіці.

III. Методичні вказівки для студентів до підготовки до практичного заняття.

Під час підготовки до практичного заняття студенти повинні знати основні наукові поняття (вікова періодизація, темперамент, характер, здібності, інтерес, потреба, схильність, акселерація), вміти давати вичерпні відповіді на теоретичні питання, а також застосовувати ці завдання на практиці під час виконання завдань для самостійної роботи.

Теоретичні відомості

Вікова періодизація (класифікація) – поділ цілісного життєвого циклу людини на вікові відрізки (періоди), що вимірюються роками.

Відповідно до особливостей фізичного та соціально-психічного розвитку усіх дітей поділяють на вікові групи. Для кожної вікової групи характерні найтипівіші особливості анатомо-фізіологічного та соціально-психічного розвитку. Вивченням цих процесів займається вікова фізіологія і дитяча психологія. А педагогіка (переддошкільна, дошкільна, шкільна) повинні ефективно використовувати надбання вікової фізіології і дитячої психології.

Загальну структуру поділу дітей на групи нам пропонує А.І. Кузьмінський [2]:

Переддошкільний вік		Дошкільний вік			Шкільний вік		
Грудний	Ясельний	Молодший	Середній	Старший	Молодший	Середній	Старший
0–12 міс	1–3 рр.	3–4 рр.	4–5 рр.	5–6 рр.	6–11 рр.	11–14 рр.	14–18 рр.

Нині у шкільній практиці утвердилася емпірична класифікація, пов'язана з розвитком школи та дошкільних закладів. Межі вікових періодів відносно рухомі, тому що природний потенціал дітей і виховний вплив на них різні. Кожній віковій групі властиві певні анатомо-фізіологічні, психічні та соціальні ознаки, які називають віковими особливостями.

Уперше своєрідну вікову періодизацію особистості запропонував давньогрецький філософ *Платон* (428 – 348 до н. е.). Охоплюючи життєвий цикл розвитку людини від народження до смерті, у ній розкритий зміст виховання та діяльності особистості у кожному віковому періоді.

Вікова періодизація чеського педагога *Яна-Амоса Коменського* (1592 – 1670) передбачає дитинство, отрочтво, юність, змужнілість і відповідні ступені в системі народної освіти, кожний з яких розрахований на шість років [24].

Здавна педагоги і психологи намагалися розв'язати проблему визначення вікових періодів розвитку особистості. Зокрема, грецький філософ Аристотель (IV ст. до н.е.) зробив першу спробу визначити основні етапи розвитку людської психіки, вбачаючи в них повторення етапів родової еволюції органічного світу. Він розглядав цей процес як матеріалізацію природних можливостей, які згодом перетворюються на реальність і поєднують людину із зовнішнім світом. Аристотель розділив розвиток дитини на три періоди (по сім років кожен) назвавши їх відповідно: рослинний, тваринний, розумний.

Під впливом суспільних вимог до навчання й виховання молодого покоління визначний чеський педагог Ян-Амос Коменський (1592 – 1670) обґрунтував принцип «природовідповідності» процесу навчання, обстоював потребу вивчати природу дітей і молоді, їхні вікові особливості, зважати на них під час визначення змісту і методів шкільного навчання. Своє розуміння вікових особливостей психічного розвитку дітей він застосував під час вироблення теорії навчання. Його вікова періодизація складається з чотирьох етапів (по шість років кожен): дитинство, отрочество, юність, змужнілість. В основі її – особливості розвитку і виховання дітей відповідно до періодів шкільного навчання [24].

І.П. Підласий запропонував таку періодизацію [39]:

<i>Психологічна періодизація</i>	<i>Педагогічна періодизація</i>
1. Перенатальний період	1. Немовля (1-й рік життя)
2. Період народження (до 6 тижнів життя дитини)	2. Перед-дошкільний вік (від 1 до 3 рр.)
3. Грудний період (до 1 р.)	3. Дошкільний вік (від 3 до 6 рр.): а) молодший дошкільний вік (3 – 4 рр.); б) середній дошкільний вік (4 – 5 рр.); в) старший дошкільний вік (5 – 6 рр.)
4. Повзунковий період (1 – 3 рр.)	4. Молодший шкільний вік (6 – 10 рр.)
5. Дошкільний вік (3 – 6 рр.)	5. Середній шкільний вік (10 – 15 рр.)

6. Шкільний вік (6 – 11 pp.)	6. Старший шкільний вік (15 – 18 pp.)
7. Пубертатний період (11 – 15 pp.)	
8. Юнацький вік (15 – 20 pp.)	

Основою педагогічної періодизації слугують стадії фізичного й психологічного розвитку, з одного боку, і умови, в яких здійснюється виховання, – з іншого.

Акселерація – прискорений індивідуальний розвиток, за якого середньо фізичні та психофізіологічні константи дитини або підлітка випереджають оптимальні.

У результаті акселерації фізіологічне дозрівання організму починає випереджати темпи розумового, психічного, соціального розвитку. Утворюється невідповідність, яку можна виразити так: *тіло росте швидше, ніж визрівають психічні функції, які є основою інтелектуальних, соціальних, моральних якостей.*

Серед основних причин акселерації називають:

- загальні темпи прискорення життя;
- поліпшення матеріальних умов;
- підвищення якості харчування й медичного обслуговування;
- поліпшення догляду за дітьми в ранньому віці;
- позбавлення багатьох тяжких дитячих хвороб.

Вказуються й інші причини – радіоактивне забруднення навколишнього середовища, зменшення кількості кисню в атмосфері, що сприяло розширенню грудної клітки, а за цим – і зростання всього організму. Очевидно, акселерація зумовлена комплексом впливів багатьох факторів.

Рекомендована література

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник [для студентів вищих педагогічних закладів]. Видання друге, доопрацьоване і доповнене / О. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997 – 376 с.
3. Максимюк С.П. Педагогіка : навчальний посібник / С. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н. Мойсеюк. – К, 1999. – 350 с.
5. Підласий І.П. Педагогіка: Новий курс : підручник [для студ. вищ. навч закладів]: в 2 кн. – Кн. 1: Загальні основи. Процес навчання / І. Підласий. – М. : Гуманіст. вид. Центр ВЛАДОС, 2001. – 507 с.
6. Фіцула М.М. Педагогіка 6 навчальний посібник [для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.
7. Якса Н.В. Основи педагогічних знань : навчальний посібник / Н. Якса. – К. : Знання, 2007. – 358 с. – (Вища освіта ХХІ століття)

Практичне заняття 7

ТЕМА. ДОШКІЛЬНИЙ ВІК ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКИ. ХАРАКТЕРИСТИКА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мета: розкрити особливості розвитку дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Наукові поняття: вікова періодизація, дошкільний вік, молодший шкільний вік.

I. Питання для теоретичного відтворення знань

1. Вікові й індивідуальні особливості дітей дошкільного віку.
2. Особливості розвитку і виховання дітей молодшого шкільного віку.
3. Педагогічні та психологічні особливості підготовки дітей до школи.

II. Завдання для самостійної роботи

1. Наведіть приклади впливу соціального середовища на розвиток особистості дитини.
2. Користуючись навчальними посібниками з вікової та педагогічної психології, випишіть особливості анатомо-фізіологічного та психологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку.

III. Методичні вказівки для студентів до підготовки до практичного заняття

Під час підготовки до практичного заняття, студент повинен знати основні наукові поняття (вікова періодизація, дошкільний вік, молодший шкільний вік), вміти давати вичерпні відповіді на теоретичні питання, а також застосовувати ці завдання на практиці під час виконання завдань для самостійної роботи.

Теоретичні відомості

Особистість є багаторівневою системою, яка поетапно формується упродовж усього життя. Кожен вік є особливим етапом і характеризується багатьма змінами. Особливості віку залежать від умов життя, стосунків з людьми, рівня розвитку психологічної структури особистості, знань і мислення, сукупності певних фізіологічних ознак.

Згідно з концепціями періодизації дошкільного дитинства виокремлюють три головні періоди розвитку протягом перших шести років життя дитини, кожен з яких є кроком до загальнолюдських цінностей, нових можливостей пізнавати, емоційно освоювати і перетворювати світ.

Сучасна психологія визначає такі періоди загального дитинства:

- немовля (від народження до року; окремо акцентується на першому місяці як періоді народженості);
- переддошкільне (раннє) дитинство (від 1 року до 3 років);
- дошкільне дитинство (від 3 – 6 років) [32].

Педагогічна вікова періодизація, що виходить із завдань виховання дітей на різних етапах дошкільного дитинства і відображає практику їхнього навчання і виховання у дошкільних закладах, зумовлює поділ дитинства на ранній вік (від народження до 2 років), молодший дошкільний вік (від 2 до 4 років), середній дошкільний вік (від 5 – 6 – 7 років).

Виховання дітей дошкільного віку ґрунтується на його загальних особливостях. Головними напрямками виховання є:

- фізичний розвиток дитини, охорона і зміцнення її здоров'я;
- розвиток діяльності, пізнавальної активності, формування різних видів мислення, пам'яті, уяви;
- вироблення моральної спрямованості особистості; навчання спілкування і стосунків з людьми;
- формування готовності до систематичного шкільного навчання.

Молодшими школярами вважають дітей віком від 6/7 до 10/11 років, які навчаються у 1 – 4 класах сучасної школи. Цей віковий

період завершує етап дитинства. Психічний і особистісний розвиток дитини у молодшому шкільному віці зумовлюється особливістю соціальної ситуації розвитку – навчанням у початковій школі. На цьому віковому етапі провідною діяльністю стає навчання, основою якого є пізнавальний інтерес і нова соціальна позиція [57].

Молодший шкільний вік, як відомо, охоплює період життя дитини від 6 – 7 до 10 – 11 років. Основою для його визначення є час навчання дітей у початкових класах.

Протягом молодшого шкільного віку продовжується ріст і розвиток організму дитини, змінюються пропорції тіла, зокрема співвідношення голови та довжини тіла. Однак темп росту дітей обох статей уповільнюється, а збільшення ваги прискорюється. За цими показниками хлопчики випереджають дівчаток. Однак за збільшенням грудної клітки дівчатка у 9 років наздоганяють хлопчиків, а в 10 – випереджають.

Фізичний розвиток молодшого школяра зумовлений дозріванням організму, що відкриває нові можливості для його діяльності, розгортання та поглиблення зв'язків із соціальним оточенням. Водночас дозрівання стимулюється і впливами зовнішнього середовища, про що свідчить загальне прискорення (акселерація) фізичного розвитку дітей.

Перехід дитини з дитячого садка до школи є важливим етапом її життя, який пов'язаний не лише зі зміною середовища її розвитку, а й із відповідними процесами самоусвідомлення, з новими проблемами, з відкриттям у собі нових можливостей.

Педагогічна та психологічна підготовка дитини до школи зосереджена «на трьох китах»: інтелектуальної готовності, спілкування в процесі навчання і мотивації до навчання. Показниками інтелектуальної готовності є розвиток мислення й мови, тому учити дитину будувати міркування, самостійно робити висновки, позначати причиново-наслідкові зв'язки між подіями, використовуючи слова «тому що», «тому», «так як».

О. Запорожець найбільш чітко й змістовно визначив поняття готовності до навчання в школі. Це має бути цілісна система

взаємопов'язаних якостей дитячої особистості, яка потребує особливої мотивації, рівня розвитку пізнавальної, аналітико-синтетичної діяльності й певного ступеня сформованості механізмів вольової регуляції.

Основні компоненти загальної готовності дитини до школи:

1. Мотиваційна.

2. Емоційно-вольова.

3. Розумова.

4. Психологічна готовність до спілкування та спільної діяльності. Однією з найчастіших проблем, що виникають під час переходу з дошкільної ланки до початкової, є складність адаптації учнів перших класів. Успішна адаптація до початкової школи – необхідна умова розвитку кожної дитини, її індивідуальності, продуктивної активної діяльності, творчості.

Маючи великий досвід підготовки дітей до школи, В. Сухомлинський застерігав батьків від захоплення навчанням малюків конкретних умінь, зокрема письма, читання, рахування, і наголошував на тому, щоб створювати загальні передумови успішного навчання. Особливу увагу вченого привертала аспекти фізичного розвитку дошкільника. Він доводив батькам, педагогам, що існує тісний зв'язок між станом здоров'я дитини, її розумовою й фізичною працездатністю, особливо навчальною, оскільки остання потребує постійного напруження емоційно-вольової сфери, фізичного, психічного здоров'я, витривалості [51].

Шкільне навчання, на думку педагога, як свідомий, систематичний і поступово організований процес здійснюватиметься успішніше і матиме кращі результати за умови спільної взаємодії педагогів і батьків. В. Сухомлинський особливої уваги приділяв створенню оптимально сприятливих умов для різнобічного і гармонійного розвитку дітей у родині та школі, наголошуючи, що «всі шкільні проблеми стоять і перед сім'єю, усі труднощі, які виникають у складному процесі шкільного виховання, сягають своїм корінням у сім'ю» [53].

Психологи вважають, що ідеальний вік для початку шкільного навчання – 6,5 – 7 років. Шестирічкам (так називають дітей, які йдуть в перший клас) набагато важче влитися до шкільного життя, ніж семирічним дітям, однак це статистика. Універсального віку, сприятливого для вступу до шкільного життя, не існує. Завдання батьків на етапі «*підготовка до школи*» – допомогти дитині «дозріти» до школи, не підганяючи у жодному разі цього процесу.

Рекомендована література

1. Мазоха Д.С. Педагогіка : навчальний посібник [для студентів вузів] / Д.С. Мазоха, Н.І. Опанасенко. – К. : «Центр навчальної літератури», 2005. – 232 с.

2. Максимюк С.П. Педагогіка : навчальний посібник / С. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.

3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н. Мойсеюк. – К., 1999. – 350 с.

4. Фіцула М.М. Педагогіка 6 навчальний посібник [для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.

5. Якса Н.В. Основи педагогічних знань : навчальний посібник / Н. Якса. – К. : Знання, 2007. – 358 с. – (Вища освіта ХХІ століття)

Практичне заняття 8

ТЕМА. НАРОДНА ПЕДАГОГІКА ПРО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У РІЗНІ ВІКОВІ ПЕРІОДИ

Мета: проаналізувати виховання дітей у різні вікові періоди засобами народної педагогіки.

Наукові поняття: вікова періодизація, народна педагогіка, молодший шкільний вік.

I. Питання для теоретичного відтворення знань

1. Народна педагогіка про виховання дітей дошкільного віку.
2. Народна педагогіка про виховання дітей молодшого шкільного віку.
3. Роль сім'ї у вихованні дітей у різні вікові періоди.

II. Завдання для самостійної роботи

1. Схарактеризуйте виховання дітей у різні вікові періоди засобами народної педагогіки.
2. Наведіть приклади прислів'їв, приказок, народних казок тощо та розкрийте їхню роль у вихованні дітей молодшого шкільного віку.

III. Методичні вказівки для студентів до підготовки до практичного заняття

Під час підготовки до практичного заняття студенти повинні знати основні наукові поняття (вікова періодизація, народна педагогіка, молодший шкільний вік), вміти давати вичерпні відповіді на теоретичні питання, а також застосовувати ці завдання на практиці під час виконання завдань для самостійної роботи.

Теоретичні відомості

У народній дошкільній педагогіці склалися та диференційовано застосувалися різноманітні засоби розумового виховання дітей з урахуванням віку й особливостей розвитку. Так, для розумового розвитку дітей раннього віку можуть використовуватись створені

народом колискові, пестушки, потішки, замовлянки, мовно-рухливі ігри, а в роботі з дітьми дошкільного віку батьки і вихователі дошкільних закладів передачу дітям знань і практичного досвіду можуть здійснювати за допомогою народних оповідань, казок, легенд, лічилок і скоромовок. Доцільними, на нашу думку, є також народні шляхи доступного ознайомлення дітей з метеорологією, астрономією, характерними ознаками сезонних змін в природі відповідно до річного народного сільськогосподарського календаря.

Практика народного виховання передбачає формування в кожній людини моральних оцінок з позицій добра, справедливості, що впливає з народного поняття моралі: моральний той, хто цнотливий, шляхетний, добродішній, праведний. Сюди належать і такі поняття, як людська гідність, честь, людяність, колективізм. Усі вони знайшли конкретизацію в моральному кодексі, основні принципи якого яскраво представлені у фольклорі, зокрема в народних прислів'ях і приказках. Наприклад, українські народні прислів'я і приказки дожовтневого періоду закликають любити батьківщину, рідний край («Нема в світі, як своя країна!»), захищати її від загарбників («За рідний край – хоч помирай»), боротися проти соціального гніту і несправедливості, за торжество правди, волі й щастя («По правді роби – доброго кінця сподівайся»), єднатися в боротьбі за соціальне визволення («Єдність і братерство – велика сила»), цінити працю («Труд чоловіка кормить»), поважати гідність чесноі людини («Хто принижує чужу честь, той і свою топче»), цінити справжню дружбу («Для приятеля нового не пускайся старого»), бути вимогливим до себе («Не лінився рано вставати та змолоду більше знати»).

Дослідження, особливо останніх років, свідчать, що пращури українців в епоху глибокої античності, часів трипільської культури, мали власну писемність, агрокалендар, самобутню міфологію, багатий фольклор, виховні традиції і звичаї. Протягом тисячоліть народна система виховання зароджувалася, розвивалась і збагачувалась.

Значний внесок у розвиток системи виховання робили церква, релігія. Слід зазначити таких відомих культурних та освітніх діячів

минулого, як літописець Нестор, І. Вишенський, І. Борецький, П. Могила, пізніше О. Духнович М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький.

Система виховання в сучасних закладах шкільного типу засобами народної педагогіки, породжена історичним процесом і створена самим народом, зосереджує в собі родинні цінності, ідеї, погляди, переконання, традиції, звичаї, освітні заклади і осередки культури, які спрямовані на організацію життєдіяльності підростаючого покоління, виховання його в дусі природничо-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації. Ця система виховання залежить не від партій чи від громадсько-політичних організацій, а ґрунтується на засадах родинного виховання, народної педагогіки, науково-педагогічної думки, що ввібрали в себе надбання національної виховної мудрості, досягнення світової культури.

Процес виховання учнів засобами народної педагогіки, як і будь-який процес виховання, є досить складним і суперечливим. Тут важливо розібратися в теренах української народної педагогіки. Українську народну педагогіку умовно поділяють на педагогіку: народного календаря, народознавства, козацьку. Кожна з цих складових має власну концепцію, яка дає змогу розробляти різноманітні програми, посібники, підручники з проблем виховання. Відтак забезпечуються сприятливі умови для розвитку особистості, формування підростаючих поколінь у дусі вірності заповітам батьків, українського патріотизму, загальнолюдських цінностей.

Поняття «народознавство» увібрало в себе, по-перше, науку про культуру і побут народу, його походження і розселення, національні традиції, звичаї, обряди; по-друге – сукупність сучасних наук про народ, його національну духовність, культуру, історію, народне і професійне мистецтво.

Педагогіка народознавства дає змогу учням практично засвоювати культурно-історичні та мистецькі надбання батьків, дідів і прадідів. Ця концепція зародилась у дусі роботи передових шкіл і вчителів в умовах відродження української національної школи.

Передбачає побудову освітнього процесу як ланки безперервного історичного буття рідного народу, нації. Успішне здійснення цього процесу залежить від систематичного пошуку, творчого співробітництва учнів, батьків, педагогів, усієї громадськості у справі організації навчання учнів як радісного і змістовного процесу, який у підсумку забезпечує високий рівень їхньої життєдіяльності.

Українська сім'я є першою школою національного виховання, світлицею моральних чеснот, формування пошани до рідної мови, народних звичаїв. У народній педагогіці дитина розглядається як неоціненна частка природи, і її виховання підпорядковується загальним законам.

Ефективність виховання дітей у сім'ї залежить від її непорушного авторитету, подружньої вірності, любові до дітей і відданості обов'язку виховання, материнського покликання жінки, піднесення ролі батьків у створенні та захисті домашнього вогнища, забезпечення на їхньому прикладі моральної підготовки молоді до подружнього життя.

Важливим у сімейному вихованні є те, наскільки родина живе інтересами всього народу, інтересами держави. Діти прислухаються до розмов батьків, є свідками їхніх вчинків, радіють їхнім успіхам чи співчують невдачам.

Виховний вплив сім'ї зростає, якщо батьки цікавляться не лише навчанням, а й позанавчальною діяльністю своїх дітей. За таких умов інтереси сім'ї збігаються з інтересами суспільства, формується свідомий громадянин.

Дієвим чинником сімейного виховання є спільна трудова діяльність батьків і дітей. Дітей слід залучати до сімейної праці, вони повинні мати конкретні трудові обов'язки, адекватні віковим можливостям.

Успіх сімейного виховання значною мірою залежить від організації домашнього побуту, традицій сімейного життя: порядку в сімейному господарстві, залучення дітей до розподілу бюджету сім'ї, загального режиму дня, визначення для кожного робочого місця, зокрема для навчальних занять, дотримання певних сімейних правил

(кожна річ має своє місце, прийшов з прогулянки – вимий руки та ін.). Домашній затишок ошляхетнює дітей.

Провідну роль у сімейному вихованні відіграє мати. Її вплив на дітей найсильніший особливо в сфері духовно-морального виховання. Діти, які виростають без материнського тепла і ласки, похмурі, як правило, замкнені, злостиві, вперті. Не меншим є й вплив батька, особливо коли йдеться про виховання хлопчиків. Проте виконати свої виховні функції батько і мати можуть лише за умови, що вони є справжнім авторитетом для дітей.

Отже, сім'я несе повну відповідальність за розвиток, виховання і навчання дітей.

Рекомендована література

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник [для студентів вищих педагогічних закладів]. Видання друге, доопрацьоване і доповнене / О. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997 – 376 с.

3. Максимюк С.П. Педагогіка : навчальний посібник / С. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.

4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н. Мойсеюк. – К, 1999. – 350 с.

5. Фіцула М.М. Педагогіка : навчальний посібник [для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.

6. Якса Н.В. Основи педагогічних знань : навчальний посібник / Н. Якса. – К. : Знання, 2007. – 358 с. – (Вища освіта ХХІ століття)

II. КОНТРОЛЬНИЙ БЛОК

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

Варіант 1.

1. Напишіть поняття, що відповідають кожному з визначень:

1.1. ... – це наука про навчання, освіту й виховання дітей та дорослого населення.

1.2. ... – галузь науки, яка розробляє закономірності, принципи, форми, методи та засоби навчання.

2. Виберіть правильний варіант відповіді:

2.1. *Що таке педагогіка? Це:*

а) особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини, складовими якої є освіта і навчання;

б) наука, що вивчає процеси виховання, навчання і розвитку особистості;

в) цілеспрямований та організований процес формування особистості.

2.2. *Хто з учених уперше виділив педагогіку як науку?*

а) Френсіс Бекон;

б) Джон Локк;

в) Ян-Амос Коменський.

2.3. *Метод – це:*

а) усвідомлене уявлення кінцевого результату певної діяльності;

б) спосіб дослідження психолого-педагогічних процесів формування особистості, встановлення об'єктивної закономірності виховання і навчання;

в) шлях досягнення поставленої мети.

2.4. *Що таке «ідеал виховання»? Це:*

а) сукупність рис характеру особистості, до виховання яких вона прагне;

б) уявлення про взірець людської поведінки і стосунки між людьми з огляду на розуміння мети життя;

в) попередньо визначені прогнозовані результати в підготовці підростаючого покоління до життя, в особистісному розвитку, яких прагнуть досягти під час виховної роботи.

3. Продовжіть визначення:

3.1. Особистість – це ...

3.2. Метод навчання – це ...

3.3. Освіта – це ...

Варіант 2.

1. Напишіть поняття, що відповідають кожному з визначень:

1.1. ... – це певна система знань, яка впливає з умінь і доведена до автоматизму.

1.2. ... – застосування теоретичних знань на практиці.

2. Виберіть правильний варіант відповіді:

2.1. Предметом дослідження педагогіки є:

а) особлива сфера суспільної діяльності з виховання людини, складовими якої є освіта і навчання;

б) процес виховання, навчання та розвитку особистості;

в) процес засвоєння систематизованих знань і формування на їхній основі світогляду, розвиток пізнавальних можливостей.

2.2. Виховання у вузькому розумінні – це:

а) спеціально організований педагогічний процес, упродовж якого здійснюється цілеспрямований вплив на особистість із метою формування певних якостей, поглядів та переконань тощо;

б) одна з головних суспільних функцій, через яку передається та засвоюється соціально цінний досвід поколінь.

2.3. Хто з учених вважається основоположником педагогічної науки?

а) Френсіс Бекон;

б) Джон Локк;

в) Ян-Амос Коменський.

2.4. Назвіть основні функції педагогіки:

а) теоретична, конструктивно-технологічна, практична;

б) теоретична, конструктивно-технологічна;

в) наукова, конструктивно-технологічна.

3. Продовжіть визначення:

3.1. Знання – це ...

3.2. Етнопедагогіка – це ...

3.3. Бесіда – це ...

Варіант 3.

1. Напишіть поняття, що відповідають кожному з визначень:

1.1. ... – це галузі педагогічних знань і досвіду у вихованні й навчанні особистості засобами релігії.

1.2. ... – це виховна діяльність, що здійснюється в закладах освіти особами, уповноваженими на це суспільством.

2. Виберіть правильний варіант відповіді:

2.1. Основні загальнонаукові категорії, якими оперує педагогіка:

а) розвиток, виховання, соціалізація;

б) розвиток, формування, соціалізація;

в) виховання, освіта, навчання.

2.2. Загальною метою виховання у цивілізованому суспільстві є:

а) гармонійний розвиток людини;

б) різнобічний і гармонійний розвиток особистості;

в) особистість як ідеал фізичної та моральної досконалості.

2.3. Які ознаки характеризують людину як особистість? Це:

а) розумність, відповідальність, свобода, особиста гідність, індивідуальність;

б) працьовитість, низька адаптація до темряви, пластичність, акуратність;

в) відповідальність, емоційність, наявність ідеалів.

2.4. Освіта – це:

а) цілеспрямований педагогічний процес організації активної навчально-пізнавальної діяльності учнів з оволодіння науковими знаннями, вміннями та навичками, формування на їхній основі світогляду, упродовж якого здійснюється освіта людини;

б) обсяг засвоєних учнями систематизованих знань, умінь, навичок, способів мислення;

в) процес і результат оволодіння учнями системою наукових знань, умінь та навичок, формування на їхній основі світогляду, моральних якостей особистості, розвиток її творчих сил і здібностей.

3. Продовжіть визначення:

3.1. Виховання – це ...

3.2. Навчання – це ...

Варіант 4.

1. Напишіть поняття, що відповідають кожному з визначень:

1.1. ... – це вчення про принципи, форми й методи наукового пізнання.

1.2. ... – джерело та спосіб пізнання педагогічного явища через безпосереднє спілкування з особами, яких дослідник вивчає у природних умовах.

2. Виберіть правильний варіант відповіді:

2.1. Поняття «індивідуальність» включає:

- а) несхожість на інших;
- б) рівень інтелектуального розвитку;
- в) сукупність зовнішніх і внутрішніх особливостей людини, що формують її своєрідність, відмінність від інших осіб.

2.2. За спадковістю від батьків до дітей передаються:

- а) знання;
- б) уміння, навички, досвід;
- в) біологічні особливості одного з батьків.

2.3. Головною метою національного виховання на сучасному етапі є:

- а) різнобічний і гармонійний розвиток дитини;
- б) передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, своєрідності на основі формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинуту духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту;
- в) відродження національної системи виховання.

2.4. Виділяють основні напрями виховання:

- а) моральне, трудове, естетичне, екологічне, розумове, фізичне;
- б) розумове, моральне, трудове, естетичне, фізичне;
- в) розумове, правове, екологічне, національне.

3. Продовжіть визначення:

3.1. Виховання – це ...

3.2. Особистість – це ...

Варіант 5.

1. Напишіть поняття, що відповідають кожному з визначень:

1.1. ... – це становлення людини як соціальної істоти внаслідок впливу середовища і виховання на внутрішні резерви.

1.2. – це спілкування двох або більше осіб.

2. Виберіть правильний варіант відповіді:

2.1. Поняття «особистість» – це:

а) соціальний індивід, який формується в результаті засвоєння людиною суспільних форм свідомої поведінки;

б) процес становлення людини, вдосконалення її фізичних і духовних сил під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких найважливішими є цілеспрямоване виховання й навчання;

в) особа як представник людської спільноти, соціуму.

2.2. Мета виховання – це:

а) сукупність рис характеру особистості, до формування яких вона прагне;

б) уявлення про взірець людської поведінки і міжособистісні стосунки з огляду на розуміння мети життя;

в) попередньо визначені прогнозовані результати в підготовці підростаючих поколінь до життя, в їх особистісному розвитку і формуванні, яких прагнуть досягнути під час виховної роботи (об'єктивна самооцінка і саморегуляція поведінки, почуття власної гідності, повага до себе, відповідальність за свої вчинки, здатність до морального самовдосконалення тощо).

2.3. Які дисципліни складають систему педагогічних наук? Це:

а) загальна педагогіка, вікова педагогіка, професійна педагогіка, дефектологія, історія педагогіки, методики викладання окремих предметів, шкільна гігієна, порівняльна педагогіка, галузева педагогіка, соціальна педагогіка;

б) загальна педагогіка, дидактика, теорія виховання, школознавство, історія педагога, корекційна педагогіка, галузева педагогіка.

3. Продовжіть визначення:

3.1. Вікова періодизація – це ...

3.2. Здібності – це ...

3.3. Спадковість – це ...

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Розкрийте сутність поняття «педагогіка».
2. Назвіть основні категорії педагогіки.
3. Назвіть вітчизняних педагогів, що зробили вагомий вклад у розвиток педагогічної науки?
4. Схарактеризуйте етапи розвитку педагогічної науки в Україні, з'ясуйте внесок вітчизняних педагогів у збагачення педагогічної думки в Україні.
5. Обґрунтуйте свою думку, коли і як педагогіка виділилася в окрему науку?
6. Схарактеризуйте основні форми практичної реалізації мети виховання.
7. Розкрийте суть поняття «ідеал».
8. Дайте визначення поняття «національне виховання», та його трактування в діяльності сучасних педагогів.
9. Дайте характеристику праці Г. Ващенко «Виховний ідеал».
10. Схарактеризуйте працю К. Ушинського «Дитячий світ».
11. Назвіть основні принципи системи освіти в Україні.
12. Схарактеризуйте рівні системи освіти в Україні.
13. З'ясуйте значення позашкільної освіти у системі освіти України.
14. Опрацюйте законодавчі та нормативні документи про сучасну освіту в Україні.
15. Розкрийте зміст поняття «особистість».
16. Розкрийте зміст поняття «спадковість», у чому вона проявляється?
17. Обґрунтуйте вплив середовища на розвиток особистості.
18. Схарактеризуйте закономірності розвитку особистості.
19. Розкрийте особливості спілкування учнів у сім'ї, школі і т.д.
20. Зробіть класифікацію видів діяльності учнів початкової школи.
21. Схарактеризуйте вплив навчання на формування особистості учня початкової школи.

22. Висвітліть свої думки, щодо ролі народної педагогіки в підготовці дітей до школи.

23. Назвіть педагогів, які одними із перших зробили спробу вікової періодизації?

24. Дайте характеристику вікової періодизації Я.-А. Коменського.

25. Дайте характеристику дітей дошкільного віку. Назвіть завдання дошкільного виховання.

26. Назвіть особливості дітей молодшого шкільного віку. У чому полягає головне виховне завдання у цей період?

27. Розкрийте роль народної педагогіки у вихованні дітей.

28. Назвіть, які якості в дітей потрібно виховувати з погляду народної педагогіки?

29. Назвіть стадії розвитку педагогіки.

30. Розкрийте джерела педагогіки початкової освіти.

31. Схарактеризуйте науки, що складають систему педагогічних дисциплін?

32. Проаналізуйте зв'язок педагогіки з іншими науками. Відповідь обґрунтуйте конкретними прикладами.

33. Назвіть складові корекційної педагогіки.

34. Розкрийте зв'язок педагогіки з методиками викладання дисциплін у початковій школі.

35. Покажіть вплив народної педагогіки на розвиток учня початкової школи в Україні.

36. Дайте характеристику розвитку початкової освіти в Україні.

37. Проаналізуйте види позашкільних освітніх закладів для учнів початкової школи.

38. Розкрийте етапи становлення світської педагогіки.

39. Назвіть завдання, які покликана розв'язувати педагогіка на сучасному етапі.

40. Назвіть основний вид діяльності учнів початкової школи.

ПЕДАГОГІЧНІ СИТУАЦІЇ

Ситуація 1

Учитель дає учневі завдання, а він не хоче його виконувати і при цьому заявляє: «Я не хочу це робити!»

Якою повинна бути реакція вчителя?

1. *Не хочеш – змусимо!*

2. *Для чого ж ти тоді прийшов навчатися?*

3. *Тим гірше для тебе, залишайся неуком.*

4. *Твоя поведінка схожа на поведінку людини, яка на зло своєму обличчю хоче відрізати собі носа.*

5. *Ти усвідомлюєш, чим це може закінчитися?*

6. *Не міг би ти пояснити, чому?*

7. *Давай сядемо та обговоримо, може, ти маєш рацію.*

Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.

Ситуація 2.

Ви розпочали урок, усі учні заспокоїлися, настала тиша, і раптом у класі хтось голосно засміявся. Коли Ви, не встигнувши нічого сказати, запитально і здивовано подивилися на учня, який засміявся, він, дивлячись Вам просто в очі, заявив: «Мені завжди смішно дивитися на Вас і хочеться сміятися, коли Ви починаєте вести заняття».

Як ви відреагуєте на це? Виберіть і позначте необхідний варіант словесної реакції із запропонованих.

1. *От і маєш!*

2. *А що, тобі смішно?*

3. *Ну, і будь ласка!*

4. *Ти що, дурний?*

5. *Люблю веселих людей.*

6. Я рада, що створюю тобі веселий настрій!

Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.

Ситуація 3.

На початку заняття або вже після того, як Ви провели кілька занять, учень каже Вам: «Я не вважаю, що Ви як педагог зможете нас чогось навчити».

Ваша реакція

1. Твоя справа – вчитися, а не вчити вчителя.

2. Таких, як ти, я звичайно, нічого не зможу навчити.

3. Може, тобі краще перейти до іншого класу або вчитися в іншого вчителя?

4. Тобі просто не хочеться вчитися.

5. Мені цікаво знати, чому ти так вважаєш.

6. Поговорімо про це докладніше.

7. У моїй поведінці, напевно, є щось таке, що спонукає тебе так думати.

Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.

Ситуація 4.

Учень, побачивши вчителя, коли той увійшов до класу, каже йому: «Ви виглядаєте дуже втомленим».

Як на це має реагувати вчитель?

1. Я думаю, що з твого боку не дуже пристойно робити мені такі зауваження.

2. Так, я погано почуваюся.

3. Не хвилюйся за мене, краще на себе подивися.

4. Я сьогодні погано спав, у мене багато роботи.

5. Ти дуже уважний, дякую за турботу!

6. Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.

Ситуація 5.

Учень розчарований своїми успіхами у навчанні, сумнівається у своїх здібностях і в тому, що йому колись вдасться добре зрозуміти і

засвоїти матеріал. Він каже вчителю: «Як Ви вважаєте, чи вдасться мені колись навчатися на відмінно і не відставати від інших у класі?»

Що на це має відповісти вчитель?

- 1. Якщо чесно, сумніваюся.*
- 2. О, так, звісно, у цьому ти можеш не сумніватися.*
- 3. У тебе чудові здібності, і я покладаю на тебе великі надії.*
- 4. Чому ти сумніваєшся в собі?*
- 5. Поговоримо і з'ясуємо проблеми.*
- 6. Багато залежить від того, як ми з тобою працюватимемо. Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.*

Ситуація 6.

«Я відчуваю, що Ваші заняття мені не допомагають», – каже учень учителю і додає: «Я взагалі хочу припинити заняття».

Як на це має реагувати вчитель?

- 1. Припинить говорити нісенітницю!*
- 2. Нічого собі, додумався!*
- 3. Може тобі знайти іншого вчителя?*
- 4. Я хотів би знати краще, чому в тебе виникло таке бажання?*
- 5. А що, якщо нам попрацювати разом над твоєю проблемою?*
- 6. Може твою проблему можна розв'язати якимось інакше. Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.*

Ситуація 8.

Учень говорить вчителю: «Я знову забув принести зошит (виконати домашнє завдання)».

Як на це реагувати вчителю?

- 1. Ну ось, знову!*
- 2. Чи не здається тобі це ознакою безвідповідальності?*
- 3. Гадаю, що тобі час ставитися до справи серйозніше.*
- 4. Я хотів би знати, чому?*
- 5. У тебе, ймовірно, не було можливості це зробити?*
- 6. Як ти вважаєш, чому я щоразу нагадую про це? Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.*

Ситуація 9.

У відповідь на зауваження вчителя учень відповідає: «Щоб засвоїти навчальний матеріал, мені не потрібно багато працювати, бо мене вважають досить здібною людиною».

Що має відповісти вчитель?

- 1. Це думка, якій ти навряд чи відповідаєш.*
- 2. Ті труднощі, які ти дотепер мав, і твої знання аж ніяк не свідчать про це.*
- 3. Багато людей вважають себе досить здібними, але далеко не завжди насправді такими є.*
- 4. Я радий, що ти такої високої думки про себе.*
- 5. Це тим паче має змусити тебе докладати більше зусиль у навчанні.*
- 6. Це звучить так, наче ти сам не дуже віриш у свої здібності. Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.*

Ситуація 10.

Учень каже вчителю: «Мені не подобається те, що Ви говорите і які думки обстоюєте на заняттях».

Якою має бути відповідь учителя?

- 1. Це погано.*
- 2. Ти, напевно, на цьому знаєшся?*
- 3. Я сподіваюся, що надалі, під час наших занять, твоя думка зміниться.*
- 4. Чому? А що ти сам любиш і які думки готовий обстоювати?*
- 5. На колір і смак товаришів брак.*
- 6. Як ти вважаєш, чому я це кажу? Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.*

Ситуація 11.

Учень, виявивши перед учителем свої сумніви з приводу можливості доброго засвоєння предмету, каже: «Я сказав Вам про те, що мене турбує. Тепер Ви скажіть, у чому причина цього і як мені бути далі?»

Що повинен на це відповісти вчитель?

- 1. У тебе, як мені здається, комплекс неповноцінності.*
- 2. У тебе немає підстав для занепокоєння.*
- 3. Перш – ніж я зможу висловити обґрунтовану думку, мені необхідно краще з'ясувати причину проблеми.*
- 4. Почекаймо, попрацюймо і повернімося до обговорення цієї проблеми через якийсь час. Я вважаю, що нам вдасться її розв'язати.*
- 5. Не готова зараз дати тобі точну відповідь, мені треба подумати.*
- 6. Не хвилюйся, мені свого часу нічого не вдавалося.
Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.*

Ситуація 12.

Учень у розмові з учителем каже: «Я хотів би, щоб Ви ставилися до мене краще, ніж до інших учнів».

Як слід відповісти вчителю на таке прохання учня?

- 1. Чому я маю ставитися до тебе краще, ніж до всіх інших?*
- 2. Я зовсім не збираюся гратися в мазунчиків і фаворитів!*
- 3. Мені не подобаються люди, які кажуть так, як ти.*
- 4. Я хотіла би знати, чому я маю вирізняти тебе серед інших учнів?*
- 5. Якби я тобі сказала, що люблю тебе більше, ніж інших учнів, чи ти почувався б краще?*
- 7. Як ти вважаєш, як насправді я до тебе ставлюся?
Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.*

Ситуація 13.

Учень каже вчителю: «На два найближчих уроки, які проводите Ви, я не піду, тому що в цей час хочу сходити на концерт молодіжного ансамблю (погуляти з друзями, побувати на спортивних змаганнях як глядач, просто відпочити від школи)».

Як потрібно йому відповісти?

- 1. Тільки спробуй.*
- 2. Наступного разу тобі доведеться прийти до школи з батьками.*

3. Це твоя справа, тобі ж складати іспит (залік).

4. Попри все доведеться звітувати за пропущені заняття. Я тебе потім обов'язково запитаю.

5. Ти, мені здається, дуже несерйозно ставишся до занять.

6. Може тобі взагалі краще залишити школу?

7. А що ти збираєшся робити далі?

8. Мені цікаво знати, чому відвідування концерту (прогулянка з друзями, відвідування змагань) для тебе цікавіше, ніж заняття в школі.

Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.

Ситуація 14.

Учень, явно демонструючи своє погане ставлення до декого з однокласників, каже: «Я не хочу працювати (вчитися) разом з ними».

Як на це має реагувати вчитель?

1. Ну і що?

2. Нікуди не подінешся, попри все доведеться.

3. Це нерозумно з твого боку.

4. Але він також не захоче після цього працювати (вчитися) з тобою. Чому?

5. Я вважаю, що ти не маєш рації.

Як вчинили би Ви? Висловіть свою думку.

Ситуація 15.

Учні написали контрольну роботу. Під час її аналізу вчитель, взявши до рук роботу Юрія, сказав, що вона виконана бездоганно. Діти засміялися, тому що Юрій вважався одним із найслабших. Учитель наголосив, що робота явно списана і він не може поставити 12 балів у журнал. Світлана зауважила, що вчитель не бачив як Юрій списував, отже не має права не виставляти оцінки. Вчитель розсердився і вигнав Світлану з класу.

Дайте оцінку дії вчителя. Охарактеризуйте поведінку Світлани. Як би ви вчинили в цій ситуації на місці вчителя? Запропонуйте свій варіант.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Висоцький А. Проблеми національного виховання засобами української мови у світоглядній концепції Михайла Драгоманова / А. Висоцький // Пам'ять століть. – 2003. – №5. – С. 9 – 21.
2. Висоцький А. Шлях, яким іде до людей освіта: Проблеми національного виховання засобами української мови у світоглядній концепції Михайла Драгоманова / А. Висоцький // Освіта. – 2003. – № 44. – С. 9.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студентів вищих педагогічних закладів. Видання друге, доопрацьоване і доповнене / О. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.
4. Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник / за ред. В. Кременя. Авторський колектив: М.Степко, Я.Болюбаш, В.Грубіянко, І. Бабин. – Тернопіль : Навчальна книга. – Богдан, 2004. – 384 с.
5. Вовк Л. Педагогічні і науково-просвітницькі пріоритети спадщини М.П. Драгоманова / Л. Вовк // Пам'ять століть. – 2003. – № 5. – С. 22 – 29.
6. Волкова Н.П. Педагогіка : посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / Н.П. Волкова. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с.
7. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія : навчальний посібник. – К. : Вища школа, 1995. – 237 с.
8. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997 – 376 с.
9. Грушевський М. Про українську мову і українську школу / М. Грушевський. – К. : Веселка, 1991. – 46 с.
10. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) // Виховна робота в закладах освіти України. – Вип. II. – К. – 1998. – С. 109 – 116.
11. Державний стандарт загальної початкової освіти // Початкова освіта. – 2011. – № 2. – С. 1 – 21.
12. Державний стандарт початкової освіти // <http://dano.dp.ua/attachments/article/303> від 21 лютого 2018 року

13. Дорошенко Д.І. Нарис історії України / Д.І. Дорошенко. – Львів : Світ, 1991. – С. 84 – 146.
14. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний редактор В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
15. Животенко-Піанків А. Педагогічно-просвітницька праця Бориса Грінченка / А. Животенко-Піанків // Шкільна бібліотека. – 2003. – № 4. – С. 22 – 29; № 6. – С. 13 – 29.
16. Закон України «Про вищу освіту» // Загальна середня освіта : Збірник нормативно-правових документів. Частина 1. – К. : ЗАТ "НІЧЛАВА", 2003. – С. 177 – 233.
17. Закон України «Про дошкільну освіту» // Загальна середня освіта : Збірник нормативно-правових документів. Частина 1. – К. : ЗАТ "НІЧЛАВА", 2003. – С. 98 – 124.
18. Закон України «Про загальну середню освіту» // Початкова школа. – 1999. – № 8. – С. 1 – 11.
19. Закон України «Про освіту» // osvita.ua від 05.09.2017
20. Закон України «Про позашкільну освіту» // Загальна середня освіта : Збірник нормативно-правових документів. Частина 1. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2003. – С. 125 – 148.
21. Коваленко С. Софія Русова: педагог-просвітитель, державний діяч, вчений / С. Коваленко // Рідна школа. – 2000. – № 8. – С. 35 – 38.
22. Коваль О. Григорій Ващенко – творець української виховно-освітньої системи / О. Коваль // Рідна школа. – 1993. – № 3. – С. 2 – 8.
23. Концепція середньої загальноосвітньої школи України (12-річна школа) // Початкова школа. – 2002. – № 2 – С. 3 – 5.
24. Кравець В.П. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття / В.П. Кравець. – Тернопіль, 1996. – 290 с.
25. Кузь В.Г. Основи національного виховання / В.Г.Кузь, Ю.Л. Руденко, В.О. Сергійчук. – Умань, 1993. – 369 с.

26. Лісовенко М. Висока зоря Алчевської / М. Лісовенко // Урядовий кур'єр. – 2003. – №117 – 118 (27 червня). – С. 8 – 9.
27. Луцик Д.В. Літопис педагогічної думки в Україні / Д.В. Луцик, Т.О. Логвиненко. – Дрогобич : Відродження, 1999. – 159 с.
28. Любар О. Розвиток українського шкільництва і педагогічної думки в кайданах неволі (XIII – XVII ст.) / О. Любар, Р. Осипець // Рідна школа. – 2003. – №1. – С. 66 – 69.
29. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко / за ред. О.О. Любара. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. – 450 с.
30. Максимюк С.П. Педагогіка : навчальний посібник / С. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 667 с.
31. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні : навчальний посібник / Л.А. Медвідь. – К. : Вікар, 2003. – 335 с.
32. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н. Мойсеюк. – К, 1999. – 350 с.
33. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті: Затв. указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Освіта. – 2002. – 24 квітня – 1 травня.
34. Неприцька О.Я. К.Д. Ушинський про сімейне виховання (вибране з творів матеріали) / О.Я. Неприцька // Обдарована дитина. – 2002. – № 6. – С. 24 – 28.
35. Пантюк М. Дидактика. Конспект лекцій та опорні схеми / М. Пантюк, Т. Пантюк. – Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2010. – 317 с.
36. Пантюк М. Опорні схеми з педагогіки. Дидактика. Ключові поняття та терміни. Модуль 1 / М. Пантюк, Т. Пантюк. – Дрогобич : Коло, 2005. – 88 с.
37. Педагогіка / за ред. М.Д. Ярмаченка. – К. : Вища школа, 1986. – 544 с.

38. Педагогічний словник [за ред. дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
39. Підласий І.П. Педагогіка: Новий курс : підручник [для студ. вищ. навч. закладів] : в 2 кн. – Кн. 1: Загальні основи. Процес навчання / І. Підласий. – М. : Гуманіст. вид. Центр ВЛАДОС, 2001. – 507 с.
40. Погрібний А. Григорій Ващенко: віхи біографії: до ювілею видатного педагога / А. Погрібний // Освіта. – 2003. – №12 (12 – 19 березня). – С. 8.
41. Погрібний А. Педагогічні концепції видатного вченого-державника / А. Погрібний // Освіта України. – 2003. – № 28 – 29 (15 квітня). – С.4 – 5.
42. Положення про загальноосвітній навчальний заклад // Книга вчителя початкової школи : довідково-методичне видання / упоряд. Г.Ф. Древаль, А.М. Заїка. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 432 с. – С. 386 – 403.
43. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник / О.І. Пометун. – К. : АСХ, 2004. – 192 с.
44. Практикум з педагогіки : навчальний посібник: Видання 2-ге, доповнене і перероблене / за заг. ред. О.А. Дубасенюк, А.В. Іванченка. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 482 с.
45. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. – К. : Початкова школа, 2006. – 432 с.
46. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Ю Руденко. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2003. – 328 с.
47. Руденко Ю. Чи знаємо і шануємо геній Костянтина Ушинського? / Ю. Руденко // Освіта. – 2003. – № 11 (5 – 12 березня). – С. 4 – 5.
48. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи [Текст] : підручник [для студентів вищих навчальних закладів] / О.Я. Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с.
49. Стельмахович М. З історії українського шкільництва / М. Стельмахович // Початкова школа. – 1992. – № 9 – 10. – С. 3 – 8.

50. Ступарик Б.М. Національна школа: витоки, становлення / Б.М. Ступарик // Шкільна бібліотека. – 2003. – № 9. – С. 52 – 78.
51. Сухомлинський В. Вибрані педагогічні твори. В 5-ти томах. – К. : Радянська школа, 1976.
52. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям / В. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1969. – 620 с.
53. Сухомлинський В. Павлівська середня школа / В. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – 60 с.
54. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти 1 – 2 класи. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР», 2018. – 240 с.
55. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн.: навчальний посібник. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 1. – 624 с.; Кн. 2. – 532 с.
56. Федоренко Д. Золотинки педагогіки античної України / Д. Федоренко, О. Федоренко // Освіта. – 2003. – № 57 (10 – 17 грудня). – С. 7.
57. Фіцула М.М. Педагогіка :навчальний посібник [для студентів вищих педагогічних закладів освіти] / М. Фіцула. – К. : Академія, 2000. – 544 с.
58. Цьось А.В. Актуальні питання фізичного виховання дітей (за працями Ушинського) / А.В. Цьось, Т.К. Чирва // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 1 – 2. – С. 198 – 203.
59. Яворська С. Методична концепція Якова Чепіги / С. Яворська // Початкова школа. – 2003. – № 6. – С. 44 – 46.
60. Яким має бути вчитель Нової української школи. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://www.pedrada.com.ua/article/1973>
61. Якса Н.В. Основи педагогічних знань : навчальний посібник / Н. Якса. – К. : Знання, 2007. – 358 с. – (Вища освіта ХХІ століття)

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Акселерація (прискорення) – прискорений індивідуальний розвиток, за якого середньофізичні та психофізіологічні константи дитини або підлітка випереджають оптимальні.

Андрагогіка – наука про освіту та виховання людини впродовж усього її життя.

Виховання в широкому педагогічному значенні – формування особистості дитини під впливом діяльності педагогічного колективу закладу освіти, яке базується на педагогічній теорії, передовому педагогічному досвіді.

Виховання у вузькому педагогічному значенні – цілеспрямована виховна діяльність педагога, спрямована на досягнення конкретної мети в колективі учнів (наприклад, виховання здорової громадської думки).

Вікова педагогіка – це наука, що досліджує закони закономірності виховання, навчання і освіти стосовно різних вікових груп.

Вікова періодизація (класифікація) – поділ цілісного життєвого циклу людини на вікові відрізки (періоди), що вимірюються роками.

Віктимологія – наука про різні категорії людей, які стали жертвами несприятливих умов соціальної організації та насильства.

Діяльність – спосіб буття людини у світі, її здатність вносити в дійсність зміни.

Духовна педагогіка – галузь педагогічних знань і досвіду з виховання й навчання особистості засобами релігії.

Здібності – психічні властивості індивіда, що є передумовою успішного виконання певних видів діяльності.

Ідеал – уявлення про взірець людської поведінки і стосунки між людьми, що виходять із розуміння мети життя.

Індивідуальність – це цілісна характеристика окремої людини, її оригінальність, самобутність її психічного складу.

Інтерес – спрямованість людини на певний об'єкт чи певну діяльність, зумовлена позитивним, зацікавленим ставленням до чогось, когось.

Історія педагогіки – це наука, що вивчає розвиток педагогічних ідей і практику освіти в різні історичні епохи.

Корекційна педагогіка – це наука про виховання і навчання дітей з особливими потребами.

Логопедія – це наука про навчання і виховання дітей з порушенням мовлення.

Мета виховання – сукупність властивостей особистості до виховання, яких прагне суспільство.

Міжпредметні зв'язки педагогіки – дають змогу глибше пізнати педагогічні факти, явища і процеси.

Навчання – цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої засвоюються знання, формуються вміння й навички.

Народна педагогіка – галузь педагогічних знань і досвіду народу, що проявляється в домінуючих у нього поглядах на мету, завдання, засоби та методи виховання й навчання.

Національне виховання – виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій мудрості, духовності.

Освіта – процес і результат засвоєння учнями систематизованих знань, умінь та навичок, формування на їхній основі наукового світогляду, моральних та інших якостей особистості, розвиток її творчих сил і здібностей.

Особистість – людина, соціальний індивід, що поєднує риси загальнолюдського, суспільно значущого та індивідуально-неповторного.

Педагогіка – сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання та розвитку особистості.

Підліток – це доросла людина, розумові якості якої, її моральні почуття, воля, спрямованість перебувають у стані активного формування.

Потреба – необхідність у чомусь.

Предмет педагогіки – виховна діяльність, що здійснюється в закладах освіти особами, уповноваженими на це суспільством.

Розвиток людини – процес становлення й формування її особистості під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих чинників, серед яких провідну роль відіграють цілеспрямоване виховання й навчання.

Середовище – комплекс зовнішніх явищ, які стихійно діють на людину і значною мірою впливають на її розвиток.

Система педагогічних наук охоплює зв'язки та відношення, що склалися в процесі історичного розвитку різних галузей педагогічних знань.

Спадковість – відновлення в нащадків біологічної схожості з батьками.

Схильність – стійка орієнтованість людини на щось, бажання виконувати певну працю.

Темперамент – індивідуально-типологічна характеристика людини, яка проявляється в силі, напруженості, швидкості та зрівноваженості перебігу її психічних процесів.

Формування особистості передбачає становлення людини як соціальної істоти внаслідок впливу середовища і виховання на внутрішні сили розвитку.

Характер – комплекс сталих психічних властивостей людини, що проявляються в її поведінці та діяльності, у ставленні до суспільства, до праці, колективу, самої себе.

Навчальне видання

ЛЮБОВ СКАЛИЧ, НАТАЛІЯ КАЛИТА

ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
І САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

*Редакційно-видавничий відділ
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

Головний редактор
Ірина Невмержицька

Редактор
Іванна Біблій

Технічний редактор
Наталя Кізима

Коректор
Оксана Бульбах

Здано до набору 15.05.2019 р. Підписано до друку 29.05.2019 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 100 прим.
Ум. друк. 4,37 арк. Зам. 64.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2140 від 1. 07. 2016 р.) 82100, Дрогобич, вул. І.Франка, 24, к.42.